

2.2002

VAN ZOYS TOT SOEST

TIJDSCHRIFT VAN DE
"HISTORISCHE VERENIGING SOEST"

VAN ZOYS TOT SOEST / 23e jaargang nummer 2

Foto omslag: De Witte Boerderij, Soesterengweg, Soest.

Historische Vereniging Soest

Opgericht 8 mei 1980.

Bestuur:

Voorzitter : W.P. de Kam, Emmalaan 3 (035-5880048)
wim.de.kam@wolmail.nl
Secretaris : Mevr. W.J.M. Schalkx-Jongeling, Korte Melmweg 21
l.schalkx@inter.nl.net (035-6012769)
Penningmeester : vacature
Overige leden : R.P. van Dorresteyn, Kolonieweg 6a (035-6030234)
r.v.dorresteyn@planet.nl
A.J. van den Dijssel, Irenelaan 7 (035-6017238)
R.H.M. van Hal, Spinet 47 (035-6020573)
rvanhal@wanadoo.nl
J.E.J. Hilhorst, Plasweg 57a (035-6018639)
johhilh@wanadoo.nl
Mevr. J.M. van de Poll, Reigerpad 54 (035-6017065)
W. Routers, Cimbaal 19 (035-6010169)
routers@wanadoo.nl
P. v.d. Weij, P.C. Hooftlaan 34 (035-6015779)
weijp@soest.nl

Redactiecommissie : J.E.J. Hilhorst
W.P. de Kam
W.C.J.M. Peters
Redactie-adres : Plasweg 57a, telefoon: 035 - 6018639
E-Mail: johhilh@wanadoo.nl
Homepage : www.soest.nl/hvs

Omslag : W. Routers
Grafische verzorging : Drukkerij Practicum BV, Torenstraat 22a, Soest
Alle rechten voorbehouden.

Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest.

JACOB VAN SPRAKELAAR HET DROEVIG LOT VAN EEN SOESTER RAADSLID

Deel 2 (slot)

Joop Piekema

Op 5 september 1899 keert Jacob van Sprakelaar Soest de rug toe en zoekt hij zijn heil in buurgemeente Amersfoort. Hij gaat in de kost bij landbouwer J.C.J. Hoogeveen aan de Soesterweg 95. In het gebied tussen de Soesterweg en de Oude Soesterweg (later Noordewierweg) bevinden zich, in een als schilderachtig omschreven gebied dat “De Heuvel” wordt genoemd, dan nog enkele kleine boerenbedrijfjes, die niet veel jaren later het onderspit zouden delven als gevolg van de oprukkende bebouwing van het Soesterkwartier. Jacob werkt bij één van deze keuterboertjes als boerenarbeider. Voorjaar 1900 gaat hij in de kost bij landbouwer Arie v.d. Linden, aan het adres Birk 5, - hier bevindt zich de eeuwenoude boerenhofstede “Birkwijk”, gelegen op de grens tussen Amersfoort en Soest. (N.B. Deze fraaie boerderij, thans bewoond door de familie Lam, heeft weliswaar alle sloop overleefd, maar is inmiddels geheel door de bedrijfsgebouwen van “De Isselt” ingesloten). Tot onze verrassing gaat Jacob in mei 1900 gedurende enkele maanden zelfs naar Soest terug om boerenarbeid te verrichten.

Het is rond 1900, of misschien nog wat eerder, dat - zo gaat het verhaal - Jacob in de Amersfoortse binnenstad vele tapperijen bezoekt waar hij kennelijk nog wel wat geld te besteden heeft - uit boedelscheiding? - en met een aantal kornuiten menig rondje geeft. Op 26 oktober 1900 wordt Jacob uitgeschreven wegens vertrek naar Duitsland - misschien is zijn geld dan op - en vervolgens raken wij jarenlang zijn spoor bijster tot hij op 12 mei 1909 - komende uit Duitsland - weer in Amersfoort opduikt. Hij neemt dan zijn intrek in het logement van F.P.Comijn aan de Zwanehalsteeg 2. Ambtshalve - dat tekent de situatie - wordt hij vervolgens overgeschreven naar Krankeledenstraat 1, waar hij in de kost gaat bij J.H.M.Mensink, van beroep reiziger op China. Ook wordt genoemd het adres Hellestraat E 35. Bekend is dat in aan de Hellestraat, in die jaren een verpauperd woongebied met vele krotten, zich ook een goedkoop volksgement bevindt. Jacob staat nog steeds te boek als arbeider, maar het is te betwijfelen of hij dan nog wel boerenarbeid verricht.

Na 1915 komen we hem tegen in het alleenstaandenregister van de gemeente Amersfoort, respectievelijk op de adressen Krankeledenstraat 1 (al eerder genoemd), Kamp 51 en Hellestraat 24, waar hij onderdak vindt in logementen van minder allooi.

In die jaren is Jacob hoe langer hoe meer aan het zwerven geraakt en trekt hij ondermeer naar Achterveld waar hij slaapt in de hooibergen, o.a. van de boerderijen "De Kleine Riet" en "Droffelaar". Ook in de buurtschap Kallenbroek duikt hij op, waar hij zijn intrek neemt in de hooiberg in boerderij "De Mol" aan de Molweg 8. Hij is hier bekend als "de onderburgemeester" - een kennelijke verwijzing naar zijn betere jaren toen hij nog op het pluche mocht vertoeven.

In een hut staande in een bossage bij boerderij "De Tweel" (gemeente Barneveld) ontmoet Jacob zo'n 6 à 7 collega-zwervers - in de volksmond schoekers genoemd - en hij sluit zich graag bij hen aan. Immers gedeelde smart is halve smart. Op de lange winteravonden stoken ze daar dan een vuur waarboven ze een "klotskonterige kip" roosteren - dit is dat een ziekelijke kip niet meer lopen kan. Vaak is er geen geld voor jenever - dan wordt er spiritus gedronken om toch maar in een roes te kunnen raken. Aan enige lichaamshygiëne doen onze "gebroeders" toch nog wel. Ze wassen zich in de Barneveldse Beek. Maar als die bevroren is slaan ze de wasbeurt maar over! Onder deze schoekers vindt Jacob een kameraad-zwerver waar hij mee optrekt.

 Ondergeteekende geeft hiermede kennis, dat hij ten gerieve van het reizend publiek alhier heeft opgericht een nieuw logement, genaamd: *HET MOLENTJE*.

M. MERLIJN.

Barneveld, '79

Het is Sebastiaan Berthe, een Duitser, van beroep koopman, en afkomstig uit Kleef. Hij is pacifist en wil niet voor de Duitse keizer vechten. In augustus 1914, als de eerste wereldoorlog uitbreekt, duikt hij onder en raakt hij aan het zwerven, bang als hij is om aan Duitsland uitgeleverd te worden. De groep schoekers, die veelal in de hooibergen slaapt, heeft een vaste bedelroute: op maandag in Hoogland, op dinsdag in Achterveld, op woensdag in Hamersveld, op donderdag in Amersfoort, op vrijdags nergens heen, en op zaterdag in Bunschoten. De vissersvloot komt dan binnen en de vissers kunnen, voor ze ter kerke gaan, nog een goede daad doen – gul geven aan de verworpenen der aarde. Het is in die tijd dat Jacob van Sprakelaar en Sebastiaan Berthe bekend raken bij Arris Boersen (geboren ca 1890), dorpstimmerman in Achterveld, waar – naar mag worden aangenomen – het illustere gezelschap bij hem in de schuur slaapt.

Om wat bij te komen van het vele nachten slapen in hooibergen of in koude schuren trekken de zwervers wel eens naar het volkslogement “Het Molentje” in de buurtschap “Klein Lunteren” te Barneveld. In 1879 had een zekere M. Merlijn voormeld logement geopend, dat hij had genoemd naar de nabij staande stellingkorenmolen van meelhandelaar Knottenbelt. Het was er begin 20e eeuw een komen en gaan van zowel uitbaters als slaapgasten. De kachel brandde er goed – soms iets té fel getuige het bijgevoegd artikel! – en als het laatste kwartje niet naar de Schiedamse jeneverstokerijen was overgeboekt kon er geslapen worden op een echt bed. In 1918 was Hendrik Harskamp er “slaapsteehouder”. Blijkens het bevolkingsregister logeerden er toen rare gasten, met de meest uiteenlopende beroepen, zoals een acrobaat en een basculemaker. Ook zagen de buurtbewoners er “kistjekerels” in en uitlopen – dat waren lieden die een kistje voor hun buik hadden met garen, band en veters.

In de eerste helft van november 1918 is het nog zacht en regenachtig weer, maar rond het midden van de maand volgt een weersomslag. De wind draait naar het oosten en het wordt kouder. Op 16 november is het prachtig weer – de zon schijnt ongehinderd aan een staalblauwe hemel – en het heeft in de nacht in De Bilt 3,6 graden C. gevoren. De maximum temperatuur is in De Bilt 3,8 graden C boven nul. Op 17 november is het nóg wat kouder: in De Bilt daalt de temperatuur dan tot –4,5 graden C – de koudste nacht van deze maand – en overdag wordt het nog maar een schamele 1,7 graden C. Er is ook meer bewolking en er valt zelfs een vlokje sneeuw. Heerlijk opwekkend winterweer, zult u waarschijnlijk zeggen, maar Sebastiaan Berthe kan dat dan al niet meer navertellen. Het “eerste nachtvorstje” is hem fataal geworden.

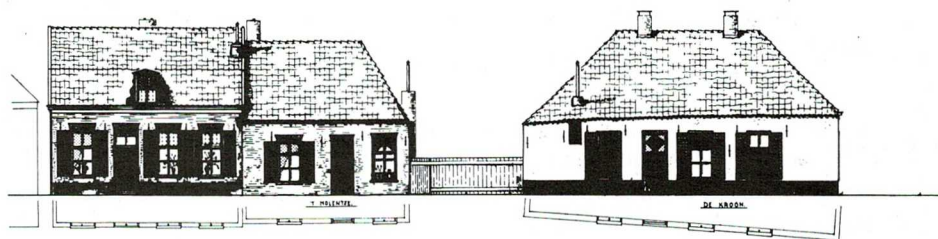
Barneveld, 9 Maart 1905.

In het logement „het Molentje” alhier, ontstond Zaterdagavond een schoorsteenbrand, die zich een oogenblik dreigend liet aanzien. Dank zij evenwel de spoedige hulp, slaagde men er nog in de vlammen met emmers water te blusschen. Dat er echter onder de talrijke „logé's” bij het geroep: „brand, brand!” niet weinig consternatie heerachte, laat zich begrijpen.

Want het is zondagavond 17 november 1918 als Sebastiaan Berthe, 27 jaar oud, in “Het Molentje” de laatste adem uitblaast. De erbij geroepen geneesheer kan slechts de dood constateren en noteert: “vermoedelijk overleden door uitputting”. Ironie van het noodlot: zes dagen tevoren, op 11 november 1918, komt – na de tol van 9 miljoen doden – een einde aan de eerste wereldoorlog. In Duitsland is de revolutie uitgebroken – “Der Kaiser hat abgedankt” koppen de Duitse nieuwsbladen. Maar voor Sebastiaan komt de vrede te laat..... “De Barnevelder” wijdt een artikeltje aan de begrafenis “van een hier onbekenden landloper” – zonder twijfel is dit Berthe – waar op zijn doods-kist toch nog een fraaie krans prijkt: “een bloeme, die zijn assche dekte!”.

Op zaterdag 23 november 1918, tegen de avond, zes dagen na Berthe's dood, wordt óók Jacob van Sprakelaar, 61 jaar oud, levenloos op zijn bed in logement “Het Molentje” aangetroffen. De chef-veldwachter, Hendrik van den Brink, laat de gemeentearts waarschuwen, maar die kan niets meer doen – hij noteert 's anderendaags: “de primaire oorzaak des doods was onbekend, waarschijnlijk uitputting”. Heeft het weer ook aan Jacob's dood bijgedragen? Na het verscheiden van Sebastiaan Berthe is het overdag wel wat zachter geworden, maar 's nachts blijft het licht vriezen. Zowel 22 als 23 november zijn prachtige zonovergoten dagen met maxima rond 5 graden C en met lichte vorst in de nacht. Het kan ook voor Jacob van Sprakelaar net even te veel geweest zijn. Of is er een andere samenhang? Zijn beiden door de Spaanse griep – die toen volop heerste – gevelde? Of hebben ze samen giftige spiritus gedronken? Een andere theorie die opgeld doet is dat Jacob, na de dood van zijn kameraad Sebastiaan, geen levensmoed meer heeft om verder te gaan..

Kreeg Sebastiaan Berthe nog enige aandacht in de krant – Jacob van Sprakelaar was bij zijn overlijden een paria. Zijn lot was een naamloos graf op een voor ons onbekende plek.

Reconstructie dorpsbeeld Barneveld ca 1900: het middelste van de hier getoonde percelen, gelegen aan de Wilhelminastraat, is logement "t Molentje", waar Jacob van Sprakelaar kwam te overlijden (Bron: documentatieverzameling gemeentearchief Barneveld).

Ruim 80 jaar later herinnert nog maar weinig aan de plaats waar Jacob van Sprakelaar voorgoed de ogen sloot. Een groot deel van de Wilhelminastraat, waaraan “het Molentje” lag, is al lang geleden gesloopt – er is nu een immens grote parkeerplaats. Ook met de molen van Knottenbelt, die Jacob zeker moet hebben zien staan, verging het uiteindelijk slecht – de molen brandde in 1942 tot de grond toe af. Niet tengevolge van oorlogshandelingen, maar domweg omdat de molen te hard draaide en daardoor warm liep! Verderop in de Wilhelminastraat is nieuwbouw verschenen - kantoorgebouwen waarin onder andere is gevestigd “Quality Communication Taaltrainingen”. Vast een spraakmakende onderneming. Lopen we nóg verder, dan komen we de villa Wilhelminastraat 66 tegen, met – heel verrassend – het gevelopschrift “De Rooie Haon”, ter herinnering aan een oude boerderij die daar ooit heeft gestaan. Waarschijnlijk is Jacob van Sprakelaar, op zijn laatste gang naar logement “t Molentje” nog langs “De Rooie Haon” en de “molen van Knottenbelt” gekomen. Dan heeft hij, liggend op zijn sterfbed, vast óók aan “de Windhond” en “de Vlijt” gedacht. En aan zijn goede jaren in Soest toen hij – wij kunnen het ons nauwelijks anders voorstellen - in het etablissement “De Rode Haan” aan de Birkstraat vast wel eens een glaasje nam!

Tenslotte een vermaning aan raadsleden en andere hoogwaardigheidsbekleders: weest u matig in 't gebruik opdat het u niet verga als Jacob van Sprakelaar.....

BRONVERMELDING:

- REGISTERS BURGERLIJKE STAND, GEMEENTEARCHIEF BARNEVELD;
- KRANTENVERZAMELING, GEMEENTEARCHIEF BARNEVELD;
- BEVOLKINGSREGISTERS GEMEENTEARCHIEVEN AMERSFOORT EN SOEST;
- JAARBOEK KNMI 1918 (COLLECTIE AUTEUR);
- MEDEDELINGEN J.M. SCHOUTEN, DORPSGESCHIEDSCHRIJVER ACHTERVELD;

N.B.: Mochten lezers/lezeressen van dit blad méér weten over Jacob van Sprakelaar, dan zou ik dit gaarne vernemen.

VAN OORSPRONG..... (deel 12)

Marcel Vossestein

Aan de hand van het notulenboek van de voorloper van het IVN-Eemland blikken we terug op het ontstaan van de natuurbeschermingsactiviteiten in Eemland. In krachtige penstreken staat het op het schutblad:

Notulenboek der Natuurwacht Vereeniging "Eemland" gevestigd te Soest

In een zwierig handschrift is het opgetekend: het ontstaan van het actief beschermen van de natuur. Uit eerbied hieronder ook ditmaal de letterlijke weergave van de eerste vergadering na de oorlog.

In deze laatste aflevering de Bestuursvergadering van 3 juni 1946. Het bestuur maakt de balans op en kijkt vooruit naar de toekomst.

Bestuursvergadering op 3 Juni '46. 2.30 Trier.

Aanwezig de Heeren: Gasille, Insinger, Rowe, Vellinga.

De Heer Bosch v. Drakstein is zonder kennisgeving afwezig.

3 uur De Voorzitter opent de vergadering en wijst er op hoe wij ook nu nog in een zeer moeilijke Tijd leven. De laatste jaren zijn er vanzelfsprekend al heel weinig Natuurwacht-werkzaamheden verricht en zelfs nu zijn de omstandigheden nog niet veel verbeterd. Na alles wat er in ons arbeidsveld gebeurd is kunnen wij zeggen dat er van voren af aan begonnen en opgebouwd moet worden.

Contact moet weer gezocht worden met de wachters. Afgewacht moet worden hoevele zich weer beschikbaar zullen stellen.

De Hr. Rowe deelt mede dat verscheidene geen vrije tijd meer hebben, geen banden. Dit laatste is een groote handicap.

De leider zal de oude wachters echter opnieuw aanschrijven. De Hr. Insinger raadt aan de Dienst Landbouwherstel aan te schrijven en zoo mogelijk in te schakelen om te helpen. Met het herstel van de rijwielpaden, vernielde natuurschoon, opruimen van gevaarlijk achtergelaten oorlogsmaterieel enz. Ook bij de Gemeente moet aangedrongen worden op verbetering van de rijwielpaden enz.

De Vereeniging Soest Vooruit en Vreemdelingen Verkeer, ook in Baarn aanschrijven om met ons propaganda te maken voor opruimen gevaarlijke voorwerpen, verbetering rijwielpaden en te strijden voor behoud van ons Natuurschoon.

De A.N.W.B. kan ook aangezocht worden ons hierbij te steunen. Artikelen in plaatselijke bladen ter opwekking voor medewerking inzake behoud natuurschoon. Tevens kunnen zij een waarschuwing bevatten tegen 't gevaar van achtergelaten oorlogsmateriaal. Een schrijven gericht aan het Departement van Defensie in zake het opzoeken en weghalen van achtergelaten oorlogsmateriaal in bosschen en duinen.

Hierop wordt aanvulling bestuur besproken.

De Hr. Bosch v. Drakenstein is aan beurt van aftreden. De Hr. Beckering zal aangezocht worden de opengevallen plaats in te nemen. Eventueel kunnen de nieuw te benoemen burgemeester of de wethouder Grondbedrijf Hr. v. Zadelhof ook nog gevraagd worden. Is er bezwaar tegen uitbreiding van het bestuur.

Een kascommissie moet benoemd worden. Van de leden zullen de Hr. Swager, vd. Witte of Tensen uitgenoodigd worden in deze commissie plaats te nemen.

In de Soester Crt. zal een advertentie geplaatst worden om propaganda te maken voor ons werk en nieuwe leden te werven.

Propaganda materiaal ophangen bij VVV. Soest Vooruit, Zonneglören, Kampeerhuizen.

Bij den Bond zullen 12 identiteitskaarten + 12 ontvangsbewijzen worden aangevraagd.

De Contributie over 1946 à f 20.- zal aan den Bond worden gegireerd.

Hierna spreekt de voorzitter woorden van dank uit aan de bestuursleden die het werk hebben opgevat zoodat wij kunnen zeggen de Natuurwacht Eemland is weer aan den gang gegaan.

Sluiting van de vergadering om 5 uur.

De Voorzitter,

De Secretaris,
P.J. Vellenga.

Dit was de laatste van de 14 afleveringen over de Natuurwacht Eemland. Het is vooral een cultuurhistorisch overzicht, vooral over de vergadercultuur geworden. Maar ook over de belemmeringen vanwege de oorlog en ontwrichting van de samenleving daardoor speelden een grote rol.

De Natuurwacht ging hierna moedig verder. In Eemland werden landelijk uniek in 1948 de eerste vrouwelijke natuurwachten aangesteld, wel met een proeftijd van drie maanden. Mogelijk vanwege de vrouwelijke natuurwachten begon men ook met cursussen, excursies en tuintjes bij speeltuintjes. In de bossen maakte men zich druk over de blokhutten en de bewegwijzering daarheen. Ook fietspaden hadden de aandacht, vooral de staat van onderhoud en de hinder van bromfietsen. Ook het wangedrag van padvinders en kleine kinderen kwam ter sprake, vooral het uithalen van nesten. Bij de Sparrenlaan was naast het kattenkwaad van de padvinders ook de villabouw ten koste van het 'prachtige bosch' een van de gesprekspunten. Ook Defensie moest het ontgelden vanwege militair verkeer in de bossen en de duinen tegen de afspraken in ten noorden van de spoorlijn Amersfoort-Utrecht.

Het lezenswaardige notulenboek met de verslagen van 11 oktober 1939 tot en met 15 maart 1957, dat ik zo'n 15 jaar geleden van oud-voorzitter Wijsmuller ontving, zal ik overdragen aan het oud-archief van de gemeente Soest.

Marcel Vossestein

DE NATUUR ALS MONUMENT

H. Gerth

Soest heeft nog heel wat natuurschoon binnen zijn gemeentegrenzen. Veel is niet meer oorspronkelijk, het wordt onderhouden, gepoot, gekapt, geschoffeld of gezaaid. Alles is, met in gedachten en met onze handen zo geregeld dat wij het mooi vinden.

Op Soest en Soesterberg zijn daardoor gebieden ontstaan die zo mooi zijn dat het tot beschermde dorpsgezichten zijn geworden. Op één van die monumenten, in totaal zijn het er acht, zal ik wat nader ingaan. U zult zeggen, maar dat wist ik allang, akkoord, maar hoe zijn zij ontstaan en wat is er in de loop van de tijden mee gebeurd?

De acht gebieden zijn: Pijnenburg, Zuidereng, Soesterveen N.W., de Grote Melm, Landgoed De Paltz met aansluitend de Vlaksakkers, Eggermonde, De Birtk en de Soesterduinen. Ik ga op de Soesterduinen nader in. Hoe zijn zij ontstaan?

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien, zo'n 11000 jaar geleden, wat een zeer koude en droge periode was met weinig of geen begroeide beekdalen of riviervlakten, waar de bodem een 'Permafrost' gebied was, dat is een diepgevroren grondlaag, waarvan alleen zomers de bovenlaag ontdooide, daar kon de wind rustig zijn gang gaan en blies het zand als stuifzand in zowel zuidelijk als noordoostelijke richtingen. Deze door de wind verplaatste zanden worden dekzanden genoemd. De temperatuur steeg langzamerhand en de permafrost verdween. Dat had weer tot gevolg dat er begroeiing ontstond in de vorm van heide en/of laag struikgewas. Daar de koude verdween kwamen er ook steeds meer boeren met schapen en lieten er voor de winter schaapskooien bouwen. Ook de Eng was vroeger een heidegebied dat aansluit op een heidegebied dat tot aan Zeist, Doorn en Leusden doorliep. Deze schaapskooien waren de zogenaamde potstallen. Dit zijn stallen die van binnen uitgegraven werden en voorzien werden van een laag afgeplagde hei. Hier konden de schapen 's winters de nachten doorbrengen. Wanneer de hei te vies werd door de faecaliën werd er weer een nieuwe laag hei opgebracht en zo kreeg men laag op laag. Deze werd in het voorjaar uit de schaapskooi geschept en als mest op het bouwland uitgestrooid.

Maar door het afplaggen van de hei en de intensieve begrazing was het gevolg dat er gaten in de heidevelden ontstonden waar door de wind het zand is gaan stuiven. Zo zijn de Soesterduinen en ook de Biltse duinen en de Bokkeduinen ontstaan. En stuiven doet het nog steeds.

Een ander gevolg was dat het terrein zeer geaccidenteerd raakte, overal werden kleine heuveltjes gevormd. Omdat de omvang steeds verder toenam heeft de gemeente moeten ingrijpen en diverse stukken duingebied bebost. Vooral omdat de Soesterbergsestraat onder het zand kwam te liggen. Een gevolg hiervan was weer dat het stuifduingebied in twee stukken verdeeld werd en zo hebben we de Korte en de Lange duinen gekregen. Door de bebossing is er ook een uitgebreide flora en fauna ontstaan.

De duinen vervullen ook nog een andere functie, n.l. die van wateropvang bekken. In die duizenden jaren heeft onder het gehele stuifzandgebied tot op grote diepte zich het zuiverste water van Nederland verzameld. Wanneer u een fles of pak "Bar le Duc" koopt, dan koopt u Soester water dat in Utrecht van koolzuur is voorzien en daar dan gebotteld is.

Het duinzand is zo wit omdat er bijna geen ijzer in zit. Het ijzer is er in de loop der jaren door het water uitgehaald en heeft zich vastgezet om de wortels van grassen en struiken heen. Dat de grassen en struiken daardoor zijn doodgegaan begrijpt u. Het is leuk dat u de resten van het ijzer in de vorm van 'roestpijpjes' of stukjes hiervan terug kunt vinden. Ook zijn hier en daar nog restanten van 'de laag van Usselo' te vinden. Hierover heb ik in Van Zoij's tot Soest nr 1 - 10^e jaargang geschreven.

Omdat het duingebied zo uniek is heeft de gemeente Soest het de status van beschermd dorpsgezicht gegeven. Ook is het hele gebied als tweede in Nederland een 'Aardkundig Monument' geworden en daar mogen wij als Soesters trots op en blij mee zijn.

BRONNEN: DE GEOLOGIE VAN NEDERLAND PROF DR. FABER
ARCHIEF GEMEENTE SOEST
EIGEN WAARNEMING

PASTOOR RADEMAKER (1795 - 1872), deel 2.

Jan Menne

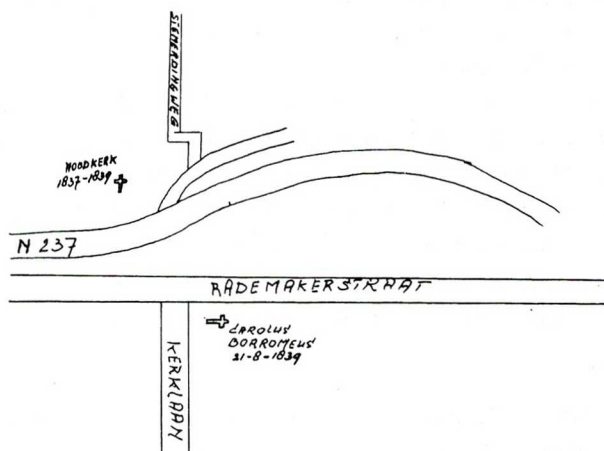
Beperkte deel 1 zich tot de komst van pastoor Rademaker en wat daaraan in 1837 voorafging 1), dit deel 2 behandelt de voorbereidingstijd tot de bouw van kerk en pastorie. Om de sfeer te doen herleven laat ik Rademaker in dit deel 2 zoveel mogelijk zelf aan het woord. Het leeuwendeel van de informatie in dit deel komt uit Rademaker's eigen beschrijving. Waar louter aanhalingstekens zijn vermeld, is deze beschrijving de bron 2)

Met enthousiasme gooit Rademaker zich in de strijd en probeert ook anderen te overtuigen. Bij sommigen lukt dat, maar niet bij iedereen. Ook wat dat betreft is er in 165 jaar weinig veranderd.

Rademaker komt niet in een gespreid bedje. Er zijn weinig middelen voorhanden, maar van het weinige, wat er is, heeft hij een optimaal gebruik gemaakt. De aartspriester Vermeulen brengt hem in contact met de adellijke familie Bosch van Drakesteijn, die veel grond in de regio bezit, oa de zgn. Sterrenberg op de grens van Soesterberg en Zeist. "Toen ik reeds vroegtijdig (16 aug 1837) op bepaalde plaats was aangekomen en de aartspriester er mede tegenwoordig was, kwamen de prachtige koetsen aanrollen, die de HwGeb. familie aanbragten met Mama, die Luthersch was, aan het hoofd, terwijl jonkheer Carel ons het terrein ging aanwijzen, zoals wij het nog bezitten".

Het was Rademaker s intentie zich in te zetten voor de meest eenvoudige mensen in het land, maar het loopt voorlopig anders. "O, welke eene uitstekende eer viel mij te beurt om in eene dier prachtige rijtuigen plaats te mogen nemen. Nu zie ik mij van jonkvrouwen en jonkers omstuwd". Rademaker beschrijft omstandig, dat er over en weer complimenten worden gemaakt.

Wat daarbij opvalt is, dat hij het volgende grapje vertelt: "Nog werden er toasten ingesteld, als door den oudsten zoon, jonkh. Willem Bosch van Drakesteijn, welke onder anderen zeide, dat hij als oudste lid der familie wenschte, dat de pastoor met den Heer der plaats hand in hand mogten gaan, waarom buitengemeen gelachen werd; vermits toen tertijde de Heer der plaats nog officier der dragonders was en alzoo te paard reed, waarom dit voor den pastoor eene zeer moeilijke gang zijn zoude om met den Dragonder door dun en dik gelijke tret te kunnen houden".

Alvorens echt aan de voorbereidingen van de bouw van de nieuwe kerk wordt begonnen, moet eerst tijdelijk een noodkerk worden ingericht, want de Soesterbergers zijn er aan toe, zo lijkt het.

In augustus 1837 gaat Rademaker nog enkele keren terug naar Stadsdam, zijn laatste standplaats als kapelaan. Stadsdam maakt tegenwoordig deel uit van Utrecht, maar ziet er ten dele nog uit, zoals het daar 165 jaar geleden geweest moet zijn. "Intusschen kreeg ik eene aanschrijving van den HEw. Heer G.A.Vermeulen Aartspr. wien het door een H. ongeduld nog te traag scheen te gaan, dat ik zorgen moest, dat alles in orde kwam, daar ZHEw. op vrijdag namiddag om 4 ure den 1 Sept. 1837 de noodkerk zoude komen inwijden, opdat des zondags, de 1e van Sept. het feest der H. Engelbewaarders en dat ik aldaar voor goed blijven moest. Doch dat ik des morgens op den bepaalden dag alles zoude hebben nagezien, naar Amersfoort moest overkomen met eenen huigwagen van v. Maaren om ZHEw. af te halen, om aldaar eerst te eten en dan gezamenlijk naar Soesterberg te rijden om de gezegde noodkerk te benediceeren. Blindelings gehoorzaamde ik aan alles, wat mij belast werd". De noodkerk, ondergebracht in een soort koetshuis tegenover de plaats, waar nu nog een RK Kerk (van 1953!) staat, wordt 1 sept. 1837 ingezegend door de aartspriester Vermeulen. Rademaker noemt de geestelijken, die hierbij aanwezig zijn, waaronder M.v.Dijk, pastoor te Soest. Als iedereen weer is vertrokken zegt Rademaker wat zielig over zichzelf:

“terwijl ik alleen op de plaats staan bleef zonder woning of onderkomen, vermits ik mijzelf vergeten had en er ook geen geschikt kamertje te vinden was, waarin ik verblijven kon, behalve het huis ter Heide, wat te ver afgelegen was. Ik moest daarom zeggen bij van Maaren te willen overnachten, waar dan een smal zijkamertje, onder rieten dak met eene natte stenen vloer werd aangewezen en daarna verkreeg daarmede in de kost te mogen blijven of liever zeide: Daar ik nergens een eenigzins geschikt onderkomen bekomen kon er dan ook niet meer naar omzien wilde en besloten had niet te willen vertrekken. Des anderen daags had ik de handen vol werk, liet een paar sparren oprigten de bengel, die nu op de zolder geplaatst is, daar tusschen brengen, om voor de H. Diensten te kunnen luiden”.

Rademaker is eenerzijds nogal te spreken over de devotie, die de Soesterbergers in de noodkerk opbrengen, maar anderzijds moet het ook weer niet te gek worden, want dat zou de bouw van de nieuwe kerk overbodig maken. “Men was dan ook in het jaar 37 nog niet veel gewoon, vermits men bijna overal ook nog ellendige huiskerkjes had, zelfs nog in Utrecht, waar geene enkele goede kerk gevonden werd. Den volgenden dag, den eersten zondag van september 1837 was het voor de bewoners van het gebergte van Soest een indrukwekkend feest, wat des morgens vroeg (half 7 ure) door het op onze wijze klokgelui werd aangekondigd, en de gelovigen van alle zijden aankwamen om de H. Geheimen voor de eerste reize te komen bijwonen, zeer verheugd zijnde, dat zij thans niet meer zulk eene reis, langs eenen toenmaals bijna ontoegankelijken weg, als naar Soest behoefden te maken. Met grooten eerbied en diepe stilte werd dan het H.offer, waarbij ik eenen misdienaar van Soest, Valkenet genaamd, gevraagd had, den goeden God opgedragen, terwijl menig stille traan van aandoening het oog ontglipte. Ik gevoelde mij dan ook gedrongen eene kleine toespraak, toepasselijk op deze gebeurtenis, te moeten houden. Groot zal dan immer de eerste zondag van Septemb. onder de bewoners van deze heide blijven”. Dat blijkt inderdaad het geval te zijn, in ieder geval bij de dan 19-jarige Soesterberger Henricus Adrianus Banning, toen nog hoenderfokker van beroep. In 1866 verschijnt van zijn hand een roman, die een indruk geeft van het leven in Soesterberg in de periode, voordat Rademaker ten tonele verschijnt. Aan het eind van zijn eerste uitgave 3) kan de journalist Banning het niet laten een extra hoofdstuk toe te voegen, waarin hij een ode brengt aan Rademaker: “Als door den vinger Gods aangewezen vond men in den Eerwaarden heer Ludovicus Rademaker den man, die aan den berg niet slechts geestelijke, maar ook

stoffelijke welvaart zou schenken. Met echt apostolischen ijver aanvaardde hij deze zware taak, en de zegeningen, welke hij tot nu toe, gedurende eene reeks van bijna dertig jaren, heeft verspreid, zijn zoo veelvuldig, dat wij ze niet zouden kunnen opsommen, zonder de nederigheid van dien eerbiedwaardigen herder te kwetsen etc. etc.” 3). Wat betreft het allereerste begin in de noodkerk memoreert hij, dat deze noodkerk in september 1837 door de hoogwaardige heer G.A.Vermeulen wordt ingewijd. “Twee dagen later werden de geloovigen van Soesterberg voor de eerste maal door de bedeklok naar het godshuis geroepen. De pastoor had namelijk twee sparren palen doen oprigten en daar tusschen een grote bel geplaatst. Warm klopten de harten der tot dusverre zoo stiefmoederlijk bedeelde geloovigen, nu zij konden zeggen dat zij een eigen kerk bezaten; hun hart gloeide van dank voor den herder, die nu als een vader in hun midden kwam wonen, om hen niet meer te verlaten. De gebeden en dankzeggingen, welke dien dag zijn gestort zullen ongetwijfeld hebben bijgedragen, om vruchtbaarheid te schenken aan den arbeid, die in den naam van God was aangevangen. Het is een eigenaardig, voor de geschiedenis dier parochie zeer merkwaardig feit, dat velen van hen, welke dien dag aan de namiddag-godsdienstoefening deel namen, nog nooit een vesper of lof hadden bijgewoond” 3). Kijk, dat waren nog eens journalisten!

“Des namiddags werd om 2 ure het Allerh. ter aanbidding uitgesteld, waarna ik de groote Litanie voorbad en met de benedictie eindigde. Ja waarlijk treffend was het te zien dat velen dien dag 3 keeren ter kerk kwamen”. Rademaker vindt dit de oplossing, omdat het voorheen “des winters bijna ondoenlijk was, (en die tijd stond wederom haast voor de deur), ter kerk te kunnen komen, omdat er nog geen straatwegen aangelegd en het tusschen de heuvels zo vol water was, (hetwelk ik nu zelf ondervonden had) dat er bijna niet door te komen was”.

Om de vooruitgang sinds zijn komst nog eens te onderstrepen haalt Rademaker verschillende gebeurtenissen aan. “Behalve dit bestond er nog eene gewoonte dat de burenen gingen luiden als er iemand overleden was, aan welken men dan genever schonk of hem geld gaf om die te kunnen koopen, zoodat men daarvan soms te veel nam of nog eenig geld uitlag om nog meer te kunnen koopen, waardoor alsdan veelal meer ontstichting dan stichting bestaan moest. Zoo gebeurde het eens bij eene dergelijke gelegenheid, zonder dat ik daarom zeggen wil dat er te veel gedronken was, dat in den winter, toen er een buitengemeen groote sneeuwmassa gevallen was, bij eene felle koude, een der overluiders in de sneeuw geraakte, zonder door zijne makkers geholpen te kunnen worden, men moest hem daarom achterlaten en eenen wagen gaan halen, doch in plaats

van een levende een dooden te huis bragt. Ook was er niet minder bij het begraven eene verbetering hoogst noodzakelijk en zoo ook met de kinderen, die ter catechismus gingen, en dan bijna den gehelen dag wegbleven, was er eene verandering zeer wenschelijk om de ongerustheid der Ouders te doen ophouden, vooral omdat de weg in de zandduinen zeer moeilijk en bij zware stortregens voor die luitjes zeer gevaarlijk was. Zoo gebeurde het met Elbert v.d. Brink, dien ik, toen ik reeds pastoor van Soesterberg was, maar er nog niet verbleef, biecht gehoord had, maar nog geene H.Vaten bezittende, de nabestaanden verwittigde van de gevaarlijken toestand des zieken en hen aanbeval zeer oplettend te zijn, en zoodra er eenige verandering bijkwam, zij dadelijk den kapelaan moesten doen halen, wat mede ook te laat gebeurde, zoodat ZEW. den zieken niet meer dan het H. Oliesel en de generale absolutie geven kon. Gelukkig dat het een allerbraafste man was, en ik hem in tijds biecht gehoord had en dan nog met het bezoeken des zieken en reeds bedienden wat met den besten wil niet geregeld kon plaats hebben". Soms valt Rademaker even uit zijn rol van eenvoudigste pastoor: "De menschen waren dan zoo zeer tevreden en zooals men gewoon is te zeggen in hun schik dat zij meermalen in groote opgewondenheid verklaarden, dat zij nu niets meer verlangden en het met de noodkerk gaarne voor altijd doen wilden, hetwelk mij echter niet zoo zeer behagen kon, daar alles met schoren bij elkaar moest gehouden worden en ik daarbij nog geene woning had". De eerste week van september 1837 is voor Rademaker een hectische week. Ook een rustige zaterdag, 9 september 1837 is hem niet gegund. Nog voor de uitvaartdienst (Elbert van den Brink) zit Rademaker 's morgens biecht te horen. "Daar werd mij eene vicitekaart van wege ZKH. de Prins van Oranje gebragt om des avonds ten 5 ure te komen dineeren, waarover ik zeer verstrooid werd en bij mijzelven zeide: dat doe ik niet, dat kan ik niet doen en toen ik nog besluiteloos zat na te denken of ik gaan of tehuis blijven zoude, kwam er een man binnen, naast mij nederknielen, die, alvorens een kruis gemaakt te hebben, mij afvraagde, wat ik er van dacht of ik het aannam of niet, welke ik vroeg: komt gij dan niet biechten? Daartoe heb ik thans den tijd niet, antwoordde hij, want ik moet nog naar Baron van Kapelle enz..

Zodra de uitvaart en de begrafenis waren afgelopen moest ik met weezin op mijne reis naar Soestdijk gaan denken. Velen mijner nieuwe gemeentenaren verheugden zich dat hunnen nieuwen pastoor zulk een eer te beurt viel, terwijl ik bij mijzelven dacht: Och waarom heb ik slechts verlangd onder arme menschen een zeer nederige pastoor te wezen, daar ik mij nu onder de grooten der aarde

geplaatst zie! Niettegenstaande dit moest ik in groote haast vertrekken en kwam op het bepaalde uur op het paleis aan, werd aldaar door ZKH. den Prins van Oranje (Willem II) alsook door HKH. gemalin zeer beleefdelijk toegesproken”.

Rademaker op zijn beurt dankt beiden uitgebreid voor alle medewerking. Later verneemt Rademaker, dat de aartspriester Vermeulen Mgr. Zwijsen in Tilburg had gevraagd een goed woordje te doen bij zijn vriend de Prins van Oranje. Aldus geschiedde. Zo ziet U, er is niet veel veranderd sinds 165 jaar!

“Na den maaltijd vraagde de kroonprins mij: Pastoor moet gij nog naar huis? Hierop had ik kunnen zeggen, dat ik nog geen huis had, maar liever antwoordde ik daarop bevestigend met bijvoeging, dat het morgen zondag was en ik alzoo op mijne post zijn moest, waarop ZKH. volgen liet, dan wordt het tijd voor U, opdat gij die diepe sporen in de heide nog zien kunt. Ja KH., als men daarbuiten raakte, zou men eene vreselijke tuimeling door de heide maken; waarop ZKH. met HD. gemalin zich verwijderden en wij eene vrije pas bekwamen om te mogen vertrekken. Hierbij moet ik nog vermelden, wat er aan tafel was voorgevallen; wijl het de eerste keer was, dat ik daar kwam, waren anderen mij voorgegaan en bleef er geene plaats meer over dan juist tegenover den doorluchtigen gastheer en zijne gemalin, naast welke haar oudste zoon, naderhand Willem III en naast haren koninklijken vader Princes Sophie daarna hertogin van Weijmar Eizenacht, daar nu allen reeds gezeten waren, kwam de ceremoniemeester tot mij en bragt mij op de opene plaats juist tegenover ZDH. Daar zat ik voor het eerst van mijn leven aan eene vorstelijke tafel en wel tegenover de vorsten en vorstinnen van den huize, welke mij de eer aandeden toe te spreken en te ondervragen doch op zulk eene wijze, dat ik gemakkelijk beantwoorden kon, en dat nog wel zonder bruiloftskleed. Nauwelijks was ik gezeten, of er werd mij een zilveren bord met soep voor mij geplaatst, want alles was dien dag in zilver, twijfelende of het soms bouillon ware, schoon ik denken kon, dat het kervelsoep kon zijn om haar groen aanzien, vroeg ik aan eenen bediende of het soep maigre ware? Hij antwoordde neen het is bouillon. Hierop reikte ik hem het bord over, zeggende, dat ik ze dan niet eten mogt, wijl het zaterdagavond was. Daarna werd het duidelijker, toen er namelijk vlees voor den dag kwam, terwijl eene bediende mij zeggen kwam van de doperwten enz. moogt gij eten, wijl dat alles met boter aangemaakt is”. Dit incident bleek later nog een vervelend vervolg te krijgen, omdat de erfprins de hofmeester hierom had willen weggagen. Zover is het kennelijk niet gekomen.

Hoezeer ook de koning, de adel en de geestelijkheid pastoor Rademaker vriendelijk bejegende, geld om een nieuwe kerk en pastorie te bouwen bleek er niet te zijn. Rademaker wil eigenlijk geen woorden, maar daden. Er wordt veel mooi voorgespiegeld, maar "Het was echter niets minder dan eene ware bedelarij, en opdat dit ongewone werk voor het eerst in mijn leven mij niet te zeer tegen het hoofd zoude stooten, had ZHEw. den WelEw. Heer van Thienen, pastoor der O.L.Vr. kerk te Amersfoort voorgesteld en verzocht net ZHEw. in zijne kerk aan te kondigen dat de pastoor van Soesterberg de volgende week aan de huizen zoude rondgaan om aalmoezen in te zamelen voor den opbouw eener nieuwe kerk en pastorie aldaar. Alzoo werd dit niet zeer aangename werk op den dag daarna den 11 Septemb. 1837 bepaald en begonnen".

Zo begint dan in Amersfoort een bedeltocht, die vele maanden in beslag zal nemen, meestal te voet, door regen, sneeuw en storm, langs vaak ongebaande wegen naar talloze plaatsen in Nederland en België. Wel wordt Rademaker bijna steeds vergezeld door iemand, die ter plaatse bekend is en die weet in welke huizen katholieken wonen.

In Amersfoort haalt hij f. 710.= op en in Utrecht f. 1755.= Als Rademaker deze eerste opbrengsten meldt bij de Aartspriester Vermeulen, die hem vooral in het begin coacht, is Vermeulen zeer in zijn nopjes. "Men kan wel denken, dat de Aartspr. dronken van vreugde was. Het was dan ook een aardig sommetje, waarbij ik ook nog al iets anders had opgedaan, namelijk bittere en diep vernederende laagheden, welke ik alle voor goede munt had aangenomen, omdat die allen voor mij waren, volgens het accoord met den Aartspr. gesloten, dat het geld voor de kerk en de grieven en de bittere en vernederende laagheden, en mishandelingen zelfs, voor mij waren".

Uitvoerig verhaalt Rademaker van hetgeen hij meemaakt tijdens die bedeltochten. Zo zegt de heer Hanebrink in Utrecht hem: Ik geef niet aan boeren. Als Rademaker vraagt wat hij dan wel onder boeren verstaat, zegt Hanebrink: Allen, die buiten de poort wonen. Waarop Rademaker zegt, dat hij dus ook een boer is, beleefd groet en zonder geld vertrekt.

Aartspriester Vermeulen houdt niet op hem moed in te spreken en dat doet hij kennelijk zo goed, dat zich allengs een zeker enthousiasme meester maakt van Rademaker, ondanks de vele teleurstellingen, die hij onderweg ondervond. "Nu ik dan eenmaal aan de gang was geraakt begon ik mijne huisbezoeking over land en dorpen en ofschoon dit, in het midden des winters als ondoenlijk werd beschouwd, liet ik mij zelfs niet meer door regen, noch door wind, noch voor hagel of sneeuw terughouden noch afschrikken niettegenstaande ik echter

dikwijls zeer nat, en mijne kousen en schoenen geheel doorweekt waren, welke laatste des avonds opgedroogd en ingekrompen was des morgens weder met moeite aan mijne voeten moesten gestampt worden, zodat ik daardoor gekwetste voeten kreeg. Zooals onder anderen te Hoogland, waar ik het eerst heen ging en het den tweeden dag van den H. Thomas was, en des avonds wederom te huis moest wezen, om de kerkdag, arbeidde ik den geheelen dag door zonder iets te gebruiken voor des avonds bij den Ampl. te Amersfoort. Aldaar had men ook groot medelijden met mij, men leende mij schoenen en kousen, omdat ik tot over de knieën door en door nat was, omdat ik den geheelen dag door sneeuw, water en half gedooide sneeuw geloopt had of liever had moeten waden, terwijl er telkens al meer en meer bijkwam. Ik had vandaar f. 267,25 medegebragt. Ik had echter deo favente niet het minste letsel bekomen van 24 uren langs zulke wegen en bij zulk weder zonder voedsel rond geloopt te hebben. Wel werd mij hier en daar voedsel aangeboden, maar ik gunde mijzelf den tijd niet om daarvan gebruik te maken, omdat ik aldaar mijn werk wilde afmaken, zelfs ging ik soms van huis onder het nedervallen van groote sneeuwvlokken, zoodat ik bijna niet zien kon, dan weder gebeurde dit bij stortregens en dan wederom bij scherpe koude en strengen vorst, zooals dat in den winter geschiede. En dat vooral langs slijk en modderachtige wegen, die toen algemeen nog niet waren opgemaakt, zooals zij thans zijn verbeterd, welke laatste hindernis, wel niet het minst bezwaarlijk van allen was. Het was dan ook daardoor, dat ik binnen zeer korten tijd een paar schoenen versleet, die letterlijk aan mijne voeten verteerden, zoodat ik het aantal schoenen, niet noemen kan, welke ik toen noodig had. In zulk weder liep ik dan langs de huizen van des morgens tot des avonds, van het eenen dorp tot het andere alles per pedes Ap. als wanneer ik mijnen brevier moest bidden, en des nachts bijna niet warm kon worden om de onbegrijpelijke koude, die ik op den dag had opgedaan. Meermalen ging ik des avonds met zonsondergang nog 2 a 3 ure ver naar eene andere plaats, als ik op den dag geen ogenblik verzuimd had, om des morgens wederom te kunnen beginnen en alzoo opnieuw niets te verzuimen; vermits ik zaterdags weder te huis moest zijn. Dit was zeer hinderlijk en schadelijk, omdat ik daardoor in overhaasting alles moest afdoen en menig huis, onaangeroerd moest laten liggen, daar de afstand te ver was, om daarna wederom terug te keeren”.

Het is nogal een klaagzang, die Rademaker aanheft. Maar het zijn ongetwijfeld de harde feiten. Ook de overheid (het gouvernement) krijgt ervan langs, omdat die onvoldoende subsidieert naar de mening van Rademaker. Hieraan zal de toen nog bestaande achterstelling van de Roomschen bij de Protestanten debet zijn geweest. Maar Rademaker is ook boos op zijn eigen baas binnen de RK Kerk, namelijk de Aartspriester G.A.Vermeulen, een soort superpastoor, die in de periode tussen de reformatie en het herstel der kerkelijke hiërarchie de schakel was tussen de pastoors en de apostolisch vicaris. "O, had ik maar vrij kunnen zijn en dit werk in den zomer kunnen doen, dan! ja dan zoude ik wat meer bijeen hebben kunnen halen, verder kunnen afreizen en met veel meer gemak alles kunnen afdoen. Zes a acht zondagen bleef ik slechts uit en kon maar geene meerdere vrijheid daartoe bekomen, hetwelk toch naar mijn oordeel zeer goed had kunnen geschieden, niet om Soesterberg aan zich over te laten, dit zoude niet geraden geweest zijn, maar men had toch gemakkelijk assistentie kunnen verlenen, daar toch alle kapellaans in onze nabijheid zeer gaarne die dagen de H. Diensten wilden waarnemen". Rademaker heeft, zoals hij zelf zegt "menig dorp en gehucht plat gelopen en soms vergezeld van eene hevige hoest", maar voor Soesterberg was niets deze noeste doorzetter te veel. Eemnes Laren en Hilversum, samen bijna f. 400.=, Harmelen f. 43.=, Woerden f. 41.= en Bodegraven f. 153.=. Schoonhoven f. 110.=, Cabouw f. 70.=, Benschop van den pastoor f. 20.=, IJsselstein f. 56.20, Oudewater f. 73.= en Montfoort f. 119.40. "Alvorens nog al meer dorpen afgelopen te hebben, zols in het rekenboek der kerk 4) te zien is kwam ik dan op den vooravond van H. Thomas, zoals ik hierboven gemeld heb, van het Hoogland te Soesterberg aan; wat nu niet meer het Soesterberg van vroeger voor mij was, maar een zekere lusthof waar ik kwam om uit te rusten". Veel stelde zijn tehuis bij Van Maaren niet voor en dat licht Rademaker bij herhaling en eniszins meelijwekkend toe. "Vermits ik op een opkamertje boven den keuken, tegen den raad van de familie Bosch van Drakesteijn in, die op goede gronden beweerde dat het gevaarlijk was daarin te wonen, omdat het zoo bouwvallig was en de keuken beneden geheel open lag, en de vermoldme balken ligtelijk konden instorten, evenwel had laten opruimen, het behangseldeok had laten afscheuren, de vledermuizen naar buiten drijven, die hun verblijf aldaar reeds lang gevestigd hadden en er zodra er een venster openstond op nieuw terugkeerden om hun oud bezit op nieuw in te nemen, terwijl ik er dadelijk bij was hun dit regt te betwisten met hen er weder uit te drijven". Rademaker vertelt, dat hij s avonds nog wel eens naar de boerderij van Van Maaren zelf gaat, waar "een soupé uit karnemelk-pap gereed stond en dit

genomen hebbende zette ik mij aan den haard om met den baas van den huize onder het roken van een pijp tabak oude geschiedenissen over Franschen, Engelschen, Pruisen en Kozakken aan te horen en daar de goede man W. van Maaren, reeds bejaard was, hoorde ik nu bijna elken avond hetzelfde, zoo mede van de prophecy wat er nog op den Berg geschieden moest en wat al die volken reeds uitgevoerd hadden, als ook over het stroopen, waarvan hij een eerste liefhebber geweest was en zich eens erg benaauwd gemaakt had; doordien hij op eene haas geschoten had, welke daarna op zijn achterste ging zitten, zijn kop en ooren met zijn voorpoten van de hagel schoonmaakte, en waarop hijzelf (Van Maaren) het hazenpad koos en het geweldig op een loopen zetten, waarom hijzelf altijd nog lagchen moest; alsmede hoorde ik over de herten, die er in zijne jeugd in menigte voorhanden waren, daar de gehele heide onbebouwd lag, zoozelf dat van den Berg naar Doorn geen struik noch boom en veel minder een huis te vinden was”.

(wordt vervolgd)

- 1) VAN ZOYS TOT SOEST, 22E JRG. NR 4, VOORJAAR 2002.
- 2) LUDOVICUS RADEMAKER: BESCHRIJVING VAN DE OPRIGTING DER STATIE EN HET BOUWEN DER KERK EN PASTORIE VAN SOESTERBERG MET VERMELDING VAN HETGENE, WAT DAAROP BETREKKING HEEFT.
- 3) H.A.BANNING: DE HEKS VAN DE AMERSFOORTER HEIDE, 1E UITGAVE, 1866. ORIGINEEL IN BEWARING BIJ DE BIBLIOTHEEK VAN DE KATH. UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN. ZIE DAARVAN HET NASCHRIFT.
- 4) DIT REKENBOEK IS WAARSCHIJNLIJK IN DE “ GROTE SCHOONMAAK” WEGGEGOOID IN 1953, TOEN OOK RADEMAKER’S MOEIZAAM BIJEENGESPROKKELDE GOTISCHE KERK WERD OPGERUIMD. OVER DOODZONDEN GESPROKEN!

RINKE TOLMAN: BESTUUR DICHTER BIJ NATUUR

Drs. J.J.L.M. Janssen **

Rinke Tolman (1891 – 1983) was een veelzijdig mens. Daarom ook is hij in het verleden, maar nu nog steeds, en het zal zo ook wel blijven, met vele namen aan te duiden en aangeduid. Bioloog, dichter, schrijver, journalist, veldbioloog, natuurromanticus, publicist, visser, wandelaar en zoals Jac. P. Thijsse hem noemde “een natuurgenieter met tien ogen”.

Rinke Tolman had vele hoedanigheden. Eén daarvan wil ik nader schetsen: Rinke Tolman, de politicus, de gemeentebestuurder. Daarover is nog niet zoveel geschreven.

Op 18 april 1947 is Rinke Tolman, bijna 56 jaar oud, geïnstalleerd als lid van de gemeenteraad, lid van de Partij van de Arbeid. Hij kwam tussentijds in de raad, dus op een plek die voortijdig vacant werd. Rinke Tolman zat bijna 2½ jaar in de gemeenteraad. Op 29 augustus 1949 nam hij aan het eind van de raadsperiode definitief afscheid. Hij keerde niet terug in de nieuwe raad. In zijn raadsperiode heeft hij naar mijn opvatting goed van zich laten horen. Hij voert onder andere het woord over de verbreding van de NS-overweg halte Soest-Zuid, het plaatsen van een naambordje aan de Hooiweg en de veiligheid van onbewaakte spoorwegovergangen. Maar ook roerde hij zich over een financiële bijdrage van de Middenstand aan de plaatselijke VVV en de jaarwedde van wethouders (hij was voorstander van verhoging).

Leuke onderwerpen, vlot geformuleerd gebracht. De door mij voor die jaren geraadpleegde raadsnotulen geven dat aan. Lang, te lang is zijn inbreng op die onderwerpen niet. Het is voldoende om het ontwerp goed te agenderen en de beantwoording door burgemeester of een van de wethouders niet te gemakkelijk te laten zijn.

Van schoonheid is zijn inbreng over natuuronderwerpen. Een paar voorbeelden: Hij heeft kritiek op het vervangen van esdoorns door essen aan de Bosstraat en Den Bliklaan. Vanwege brandstofgebrek in die tijd waren de esdoorns verdwenen.

Daar werkzame arbeiders hadden hem gezegd: “u moet maar denken es en esdoorn is broertje en zusje”. Maar zei Rinke Tolman tot de voorzitter van de Raad “botanisch staan deze beide boomsoorten echter mijlen van elkaar”.

Een ander voorbeeld is Rinke Tolman's pleidooi het roken toe te staan in de bossen. Dat lijkt merkwaardig, want hij heeft zorg over de bestrijding van bos- en heidebranden. Op zondag vindt er een grote invasie van Amsterdammers plaats en die lui roken. Het zou naar zijn opvatting aanbeveling verdienen dezelfde maatregel te treffen als op de Hoge Veluwe. Daar is het rookverbod opgeheven, omdat de branden vooral ontstaan doordat ondanks het verbod, rokende mensen bij het naderen van politie hun brandende sigaar of sigaret wegwerpen.

Ook op een andere manier vraagt Rinke Tolman aandacht voor "handhaving". Hij vraagt, het is 1947, handhaving van de verordening die de aanplant van berberis-achtigen verbiedt. Dit houdt verband met mogelijke roestzwam waarvan sporen overgaan op het graan. Ook wil hij inzicht in het aantal processen-verbaal dat is opgemaakt op grond van de verordening. De voorzitter antwoordt Rinke Tolman dat de geleerden het er eerst over eens moeten worden welke berberissoorten schadelijk zijn en in hoeverre zij schadelijk zijn. Tolman antwoordt hierop dat geleerden het nooit eens worden en formuleert, vermoedelijk brede armbewegingen makend, in retorische zin "zou hiervan nu de consequentie moeten zijn, dat de verordening nooit wordt uitgevoerd".

Een laatste voorbeeld dat ik wil memoreren, gaat over motorfietsen in de prachtigste Soester Landschappen, de geaccidenteerde heidenen en stuifzanden. Het gebruik van de motorfiets is in Soest op verbijsterende wijze toegenomen. De natuur wordt als oefenterrein gebruikt. Op den duur moet dit uitlopen op beschadiging, zegt Rinke Tolman, maar zelfs wanneer deze achterwege mocht blijven, is het zeer ongepast deze gave natuurruimten die in esthetisch, wetenschappelijk en recreatief opzicht van grote betekenis zijn, te ontwijden door brutaal rumoer (...). De cultuur van de knalpot is onverenigbaar met de stilte en sereniteit van Gods vrije natuur. En Rinke Tolman vertrouwt op de goede smaak van de burgemeester (Baron Bentinck in die tijd) en verwacht dat deze zal beletten, dat – parafraserend op IJge Foppema's illegale verzetbundel "Spijkerschrift", het "g.v.d.", van de knalpot de heidenen en stuifzanden verovert. Rinke Tolman, dichter dichter bij de natuur, of dichter dichter bij het bestuur. Bestuur dichter bij natuur, het heeft niets aan actualiteit verloren.

**

Dit artikel is een bewerking van mijn toespraak t.g.v. de 4^e uitreiking van de driejaarlijkse gemeentelijke Rinke Tolman Poëzieprijs op vrijdag 26 april 2002 in de raadzaal van Soest, georganiseerd door de Stichting Literaire Activiteiten Soest. Met dank aan de heer J. Piekema

UIT ONS MUSEUM

Van de redactie.

Het museum Oud Soest herbergt nog vele zaken, die nog niet tentoongesteld zijn. Zo vonden we tussen nog vele andere zaken op zolder een boekenlegger uit de jaren twintig van de vorige eeuw.

Uiteraard ging het De Stoomzeepziederij "De Hamer" in Gouda om reklamedoeleinden bij het uitgeven van deze bladwijzer. De voorzijde ervan vermeldt dat zeepoeder van het merk DE HOLLANDSE WASCHVROUW hygiënisch is. En dat zou zo kunnen zijn.

De achterzijde van de bladwijzer wordt ook benut en geeft uitdrukkelijke adviezen op het gebied van gezondheidszorg.

In het bijzonder valt het benadrukken van het gevaar voor tuberculose op.

Juist Soest is door de ingebruikname van Zonnegloren in 1927 als sanatorium voor longlijders zeer betrokken geweest bij de genezing van tbc.

Naar alle waarschijnlijkheid is deze boekenlegger in Soest gebruikt, doch de herkomst is onduidelijk.

BLADWIJZER

DIT BOEK WIL ZINDE-
LUK BEHANDELD
WORDEN.

VAT HET DAAROM AL-
LEEN AAN MET SCHOON
GEWASSCHEN HANDEN
EET NIET ONDER HET
LEZEN.

PAS OP VOOR KOFFIE-
THEE-EN PETROLEUM
VLEKKEN.

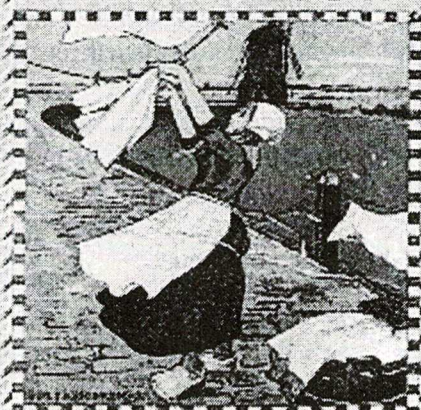
EN LIK VOORAL NIET
BIJ HET OMSLAAN DER
BLADEN AAN UW VIN-
GER. WANT DAARDOOR
KUNT GE U MET TUBER-
CULOSE. EN ANDERE
ZIEKTEN BESMETTEN.

BLADWIJZER

HYGIËNISCH IS
HET GEBRUIK VAN
VIRULY'S
ZEEPPOEDER

MERK

DE HOLLANDSCHE
WASCHVROUW

STOOMZEEPZIEDERIJ
„DE HAMER”
T.P. VIRULY & CO.
GOUDA

HET DERDE ERF (deel 2)

Ton Hartman

In het vorige nummer van dit blad heeft u kunnen lezen dat vrouwe van Andel - de echtgenote van notaris Collaard - de boerderij "het Eerste Erf" en verschillende stukken polderland gekocht heeft dankzij een stroman. Nog waren de problemen voor notaris Collaard niet over want door onzorgvuldigheid in de overschrijving van de kadastrumnummers ontstond er een verrassende wending. Leest u maar mee!

We gaan weer terug naar ons verhaal over "HET (nieuwe) DERDE ERF". Toen ik aan de heer Meerts vroeg wie de eerste eigenaar was na Craandijk van de percelen tussen de Peter v.d. Breemerweg en de Eem heeft hij in het archief van het kadaster gezocht en kwam met als eerste eigenaar Peter Wantenaar. Deze heeft het maar korte tijd in bezit gehad want het werd weer spoedig overgeschreven op naam van mevrouw van Andel. Had Peter Wantenaar spijt gekregen van zijn aankoop of kon hij de financiering niet rondkrijgen? Niets van deze redenen want met intensief zoeken bleek dat notaris Collaard een fout met de overschrijving heeft gemaakt en de benadeelde was zijn echtgenote mevrouw van Andel. Voor de echt geïnteresseerde zijn de details bij mij in te zien. Hoe dit probleem weer opgelost werd kunnen we lezen in "Hofslot en zijn bewoners" waarin J.G. Hilhorst een verklaring van enkele Wantenaren heeft opgenomen. Enkele weken na de veiling kwamen een paar deftige heren in een koets die naar de papieren van de veiling vroegen want er was een fout gemaakt. Volkomen te goeder trouw gaf Peter Wantenaar de papieren mee. Dit was de buurt niet ontgaan want hij werd daar nog geruime tijd om beschimpt dat hij zo onderdanig aan de deftige heren was.

Dankzij deze veiling kon mevrouw van Andel gaan boeren maar dat dit niet de bedoeling was merken we al gauw want op 6-7-1876 verkoopt zij aan de heer Mr. Floris Adriaan van Hall advocaat en directeur eener handelsmaatschappij, lid van de gemeenteraad, wonende te Utrecht, haar verworven onroerend goed. Ook vermeldt wordt in de notariële akte dat de heer van Hall "ridder in de orde van Danilo de Eerste van Montenegro" is. Wat deze titel inhoudt weet ik niet maar dat van Hall een hypotheek moest nemen om de koopsom van Fl. 30.000,--

te betalen weten we wel. Hierbij komt het netwerk van notaris Collaard weer van pas want de gehele koopsom wordt gefinancierd door niemand minder dan Z.K.H. Prins Willem Frederik Hendrik. (10)

De pacht van de boerderij "Het Eerste Erf" door Anthonie van 't Klooster en het losse land door Peter Wantenaar liep in 1886 af en zodoende kon de heer van Hall het weer verkopen.

Deze had niet slecht geboerd want zijn beroep was nu advocaat en bankier wonende te Utrecht. Hij verkocht op 1-5-1888 de boerderij en 22 ha waaronder het land van het latere (nieuwe) Derde erf en wel aan Cornelis Westeneng Hendrikszoon landbouwer wonende in Maartensdijk. De koopprijs was Fl. 18000,-- maar we kunnen het niet met 1875 vergelijken want er is circa 9 ha niet in deze koop begrepen.(11). Op deze 9 ha zijn mogelijk al spoedig de statige huizen "Het Witte Huis, Kings Home en huize De Birt" gebouwd.

Cornelis Westeneng is overleden op 31-1-1902 en zijn erfgenamen besluiten om een veiling te houden op 3-7-1902 in herberg "De Gouden Ploeg" te Soest. Deze erfgenamen zijn de weduwe Neeltje van Ooyen, landbouwster te Soest en hun dochters: Teuntje, Trijntje en Cornelia. Deze laatste was gehuwd met Cornelis Hendrikus van Brummelen broodbakker te Soest. Gijs van Brummelen heeft over zijn grootouders nog enkele anekdotes beschreven in zijn boekje 150 jaar van Brummelen in Soest.

Op deze veiling weer verschillende kavels dus we beperken ons tot de kavel die in 1924 weer geveild wordt en groot is 8 ha 50 a en 10 ca. Deze wordt opgemijnd door Rijk Stalenhoef maar in de massa gekocht door Izak Peter van de Breemer welke verklaart dat hij de genoemde percelen voor Rijk Stalenhoef, landbouwer wonende te Soest gekocht heeft voor de prijs van Fl 8130,-- (hetzelfde bedrag wat opgemijnd was)(12) Ditzelfde perceel is in 1875 verkocht voor Fl 10500,--

In de loop der tijden hebben boeren altijd geprobeerd om eigenaar te worden van de grond en gebouwen die voor hun bedrijf nodig zijn. Dat zal rond 1900 niet anders geweest zijn dan nu maar even naar de bank gaan zoals nu was er niet bij. De meeste plaatselijke banken zijn later opgericht dus voor een lening moest je 't van de familie hebben of naar een notaris gaan. Dat dit ook problemen kan geven lezen we in het gedenkboek van de boerenleenbank Soest die de periode voor 1905 beschrijft en ik citeer *men kon ter plaatse terecht bij notaris Vos en daar deed men het mee. Maar de mogelijkheden waren beperkt en hielden zeker geen gelijke tred met de behoefte. En het is hier niet noodig verder diep in te gaan op de zeer vervelende historie en de débacle die deze notarieele crediet-*

verleening tenslotte nog voor velen is geworden. (13) Wat nu niet meer te begrijpen is maar wat in die tijd ook veel voorkwam is persoonlijk borg staan voor iemand anders wat ook tot veel leed heeft geleid.

De familie Stalenhoef is een oude R.K. boerenfamilie die al in de 18^e eeuw boerderijen en landerijen in de Birkst bezat en zeker in de eerste helft van de 19^e eeuw tot de rijke grondbezitters gerekend konden worden en niet alleen in geldmiddelen maar ook in kindertallen. Bij menig stamboomonderzoek in of rond Soest zal deze naam opduiken. Van de vier grootouders van Rijk waren er drie met de naam Stalenhoef geboren. Rijk is geboren op 17 oktober 1873 op de boerderij die thans aangeduid wordt met Birkststraat 121/121a in een gezin met nog tenminste zeven broers en een zus. Vader Pieter was op 13-1-1890 overleden en de boedelscheiding vond pas plaats op 6-7-1900 (14). Het was een ondernemende familie want de zes meerderjarige zonen hebben allen als beroep landbouwer en dochter Jansje was ook met een landbouwer getrouwd. Of de landbouwonderneming van Gerrit mislukt is of dat de notaris het werkelijke beroep niet wilde vermelden maar later was Gerrit bij de voormalige werkgroep genealogie Eemland bekend als zwerver met de namen *Gard de Patser* alias *Toon de Kievit*. Uit dezelfde bron weten we ook dat de toen minderjarige zonen Toon en Jan respectievelijk landbouwer en kastelein van "De Gouden Ploeg" geworden zijn.

Rijk Stalenhoef

U bent misschien blij dat het omrekenen van guldens naar euro's alweer voorbij is maar in deze boedelscheiding van een Soester boerenfamilie zaten ook drie obligaties welke te curieus zijn om niet te vermelden namelijk *een obligatie ten lande Oostenrijk groot duizend florijnen, een obligatie Zuid Westerspoorwegmaatschappij groot vijfhonderd lires en drie obligaties Losowo Sewastopol elk groot tweehonderd Thalers*. Ik hoop voor de betrokkenen dat de getaxeerde waarde ook gerealiseerd is !

Als lezer zult u zich afvragen wat deze boedelscheiding met "t (nieuwe) Derde Erf" te maken heeft maar ik ben bijzonder nieuwsgierig naar de reden dat Rijk Stalenhoef de boerderij al dan niet gedwongen weer verkoopt en daarom proberen we wat mogelijkheden op een rijtje te zetten in de hoop dat een lezer mij verder kan helpen.

Uit deze boedelscheiding blijkt dat Rijk recht heeft op een erfdeel van ongeveer Fl. 1500,- van zijn vader. Volgens de boedelscheiding zijn deze erfdelen uitgekeerd maar gezien het ontbreken van voldoende liquide middelen vraag ik mij af hoe dat uitgekeerd is.

Bij de meeste nieuw ontstane boerderijen is sprake van een afsplitsing van de ouderlijke boerderij en wordt het land en vee verdeeld en soms ook nog aangevuld met land of vee van de schoonfamilie. Rijk Stalenhoef is met een complete nieuwvestiging gestart en gezien zijn investeringen in grond en gebouwen en mogelijk een veestapel zal een financiering nodig zijn geweest.

Rijk Stalenhoef heeft daar aan de Zwarte weg een gebouw (boerderij) laten bouwen omstreeks 1902/1903 want in april 1903 kon de landmeter 152 m2 intekenen en de ingeneur-verificateur zijn goedkeuring geven.(15). Met de heer J. Meerts verschil ik van mening op dit punt want hij denkt dat dit gebouw een herbouw van een ouder gebouw is en ik ga er van uit dat dit de nieuwvestiging is.

Juli 1903 is de Eemnesser polder overstroomd, zal de hooioogst voor Rijk ook mislukt zijn in zijn eerste jaar als boer of is zijn vee getroffen door een veeziekte?

De boerderij met landerijen wordt al dan niet gedwongen weer verkocht op 12-5-1905 met een onderhandse akte aan de heer August Marie Tromp van Holst zonder beroep wonende te Amersfoort. Deze koop gebeurt voor de somma van Fl. 12300,-- maar ter vergelijking is er nu wel een boerenwoning met hooiberg bijgekomen (16). Na 17 jaar in boerenhand geweest te zijn is dit perceel weer naar een patriciersfamilie gegaan. Mogelijk maakt Rijk Stalenhoef een doorstart want volgens de adreslijst 1907 woont Rijk Stalenhoef er dan nog. (17) Vermoedelijk is hij na zijn trouwen op 29 mei 1908 te Soest (RAU akte 18) met Wilhelmina Roeten, geboren op 2 september 1878 te Soest verhuisd naar de Nieuwe weg WZ, 32, (18) en dit pand is later omgenummerd naar Oude Grachtje 19, (19). Ondertussen is deze boerderij wel voller geworden want er zijn maar liefst 10 kinderen geboren.

Veel later vanaf 25-4-1919 is Rijk nog lid van de raad van Toezicht van de Coöp. Boerenleenbank van Soest geweest tot zijn overlijden op 14-10-1928.

Anno 2002 herinnert alleen de naam van de kaasboerderij "de Staelenhoef" nog aan de verbondenheid met het boerenleven van de familie Stalenhoef in Soest.

Voor de komst van Willem van Burgsteden als pachter is er nog een familie J. Brons huurder van "Het (nieuwe) Derde Erf" geweest. Bij de watersnoodramp van 1916 heeft hij ook schade opgelopen; twee schrammen - vleesvarkens van ca 4 maanden - zijn verdwenen (verdronken) (20)

De heer Tromp van Holst was wel bekend in agrarisch kring want hij was bestuurslid van het Genootschap voor landbouw en kruidkunde wat in die tijd omgevormd is tot het Utrecht Landbouw Genootschap. Deze vereniging was opgericht door landgoedeigenaren maar in de loop der jaren een boerenorganisatie geworden. In die tijd werd ook al gestreefd naar moderne bedrijven en zal "het (nieuwe) Derde Erf" wel aan de wensen van de heer Tromp van Holst voldaan hebben.(21) Hij besluit het evenwel weer te verkopen en er wordt op 8-11-1918 weer een veiling gehouden en ditmaal in de "Gulden Zwaan" in Amersfoort. De massa van de percelen worden voor Fl. 18000,-- gekocht door de heer Gustaaf Huibert Frans van der Loo, steenfabrikant wonende te Amsterdam en deze handelde in opdracht van Vrouwe Johanna Wolff zonder beroep weduwe van wijlen de heer Weijland Wolff wonende te Amsterdam.(22) Bij de veiling van 1875 had de familie Wolff al verschillende kavels landerijen gekocht en ook in de tussenliggende periode is dit aangevuld tot de bijna 42 ha die in 1924 te koop kwam.

Vrouwe Johanna Wolff is te Amsterdam overleden op 28-12-1923 en krachtens bevel van de arrondissementsrechtbank geven de kinderen /erfgenamen opdracht

aan de heer Melchior van Veeren kandidaat notaris wonende te Bussum om de veiling te organiseren (23) zoals u in de vorige uitgave van Zoys tot Soest uitgebreid heeft kunnen lezen.

We zijn nu eindelijk in 1924 aangekomen en lezen dat Willem van Burgsteden dit voornoemde perceel afgemijnd heeft op Fl. 19183,-- (23) zodat we kunnen constateren dat grond als geldbelegging niet altijd winst oplevert.

We hebben met dit verhaal u mee terug willen nemen naar een tijd waarin soms feodale verhoudingen tussen grondeigenaren – ook wel patriciers genoemd- en pachters voorkwamen. Tegenwoordig heb ik wel eens het gevoel dat overheid en natuurorganisaties deze rol soms willen overnemen. De boeren beheren gelukkig nog steeds het grootste deel van de polder. Boeren zoals Willem van Burgsteden en zijn vrouw Heintje van Laar die met hard werken en zuinig leven een boerderij hebben opgebouwd maar ook de boeren zoals Rijk Stalenhoef die door mislukkingen of tegenslag het niet gered hebben verdienen mijn inziens ons respect.

(10) HET UTRECHTS ARCHIEF, NOTARIEEL ARCHIEF 34/4 333A061 AKTE 7720
NOT. MR. CORNELIS GOVERT DE BALBIEN VAN DOORN

(11) KADASTER ARCHIEF UTRECHT DEEL 206 AKTE NR. 5

(12) KADASTER ARCHIEF UTRECHT DEEL 377 AKTE NR. 33

(13) JAN M. ONSTENK GEDENKBOEK VAN DE COÖP. BOERENLEENBANK TE
SOEST. BIJ GELEGENHEID VAN HET 40-JARIG BESTAAN DER BANK. SOEST 1946

(14) STREEKARCHIEF AMERSFOORT, NOTARIEEL ARCHIEF AMERSFOORT AT
055N026 NOT. ADRIAAN NICOLAAS JAN VOS REP. 4154

(15) KADASTER ARCHIEF UT LEGGER 3194

(16) KADASTER ARCHIEF UTRECHT DEEL 401 AKTE NR. 1

(17) GEMEENTE ARCHIEF SOEST ADRESLIJST 1907 MET DANK AAN D.J. VAN
VULPEN.

(18) GEMEENTE ARCHIEF SOEST ADRESLIJST 1921 MET DANK AAN D.J. VAN
VULPEN

(19) GEMEENTE ARCHIEF SOEST ADRESLIJST 1924 MET DANK AAN D.J. VAN
VULPEN

(20) GEMEENTE ARCHIEF SOEST INVNR. 947 WATERSNOODRAMP 1916

(21) HANS SIEMES ANDERHALVE EEUW AANWAKKEREN 90-6952-014-1 DUIVEN
1997

(22) KADASTER ARCHIEF UTRECHT DEEL 519 AKTE NR. 107

(23) KADASTER ARCHIEF UTRECHT DEEL 624 AKTE NR. 66

De leden van de Historische Vereniging Soest werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen. Voor nadere informatie kunt u met de contactpersonen overleggen, te weten:

Werkgroep:

Archeologie	: de heer J. van der Putten,	035-6018965
Genealogie	: de heer W. Routers,	035-6010169
	routers@wanadoo.nl	
Mondelinge geschiedenis	: de heer W.P. de Kam,	035-5880048
	wim.de.kam@wolmail.nl	
Contact Gemeentelijke Monumentencommissie:	de heer H. Gerth,	035-6016635
Contact Museum Oud Soest	: de heer A.J. van den Dijssel,	035-6027238

De contributie bedraagt € 18,15 per jaar

Betaling is mogelijk :

- op de postrekening van de penningmeester
Historische Vereniging Soest nr. 54 59 218
- dan wel op de bankrekening van de Vereniging bij
de Rabobank te Soest, rek.nr. 3599.02.235
(Giro van de bank: 21 27 75)

Losse nummers : Verkrijgbaar bij de secretaris.

Leden € 2,50

Niet-leden € 5,00

INHOUDSOPGAVE HERFSTNUMMER 2002

	Blz.
Jacob van Sprakelaar (deel 2)	1
Van oorsprong..... (deel 12 en slot)	7
De natuur als monument	9
Pastoor Rademaker	12
Rinke Tolman	22
Uit ons museum	25
Het derde erf (deel 2)	27

